

ISBN 80-903423-6-1

ROČENKA 2004

ARCHEOLOGICKÉ CENTRUM OLMOUC

ARCHEOLOGICKÉ CENTRUM OLMOUC

PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE

ROČENKA 2004

O B S A H

1. Archeologické centrum Olomouc, příspěvková organizace, v roce 2004	
1.1. Rok 2004 v životě organizace – Jaroslav Peška	5
1.2. Ekonomika Archeologického centra Olomouc – Jana Vysloužilová, Hana Menšíková	22
1.3. Organizační a personální struktura	24
2. Z činnosti Archeologického centra Olomouc, příspěvkové organizace	
2.1. Archeologické záchranné akce zahájené v roce 2004 nebo pokračující z roku 2003	25
2.1.1. Uskutečněné záchranné archeologické výzkumy	25
2.1.1.1. Záchranne archeologické výzkumy a s nimi související činnosti, které byly provedeny s podporou KÚ OK nebo zčásti ve vlastní režii organizace	30
2.1.2. Odborné archeologické dohledy, jejichž náklady byly hrazeny investory	32
2.1.3. Odborné archeologické dohledy uskutečněné v režii ACO	35
2.2. Nálezové zprávy odevzdané v roce 2004 do archivu Archeologického ústavu AV ČR v Brně	38
2.3. Bibliografie zaměstnanců Archeologického centra za rok 2004	40
3. Odborné příspěvky	
Starobronzová sídliště a pohřebiště v Hulíně – U Isidorka Tomáš Berkovec, Jaroslav Peška	44
Dosavadní výsledky meztaborové spolupráce na nálezech ze starší doby bronzové v Hulíně – U Isidorka Jaroslav Peška, Tomáš Berkovec, Martin Hložek, Petr Krupa, Tomáš Trojek, Eva Drozdová, Zuzana Koldínská, Miroslav Králík, Alena Selucká	68
Archeobotanický výzkum na lokalitě Kroměříž, Ujezd u svatého Františka Tomáš Berkovec, Petr Kočár, Romana Kočárová	94
Pravěké stavby na lokalitě Horní lán v Olomouci–Slavoníně Mojmír Bém	126
Pohřebiště kultury lužických popelnicových polí v Břuchočině (předběžná zpráva) Vendula Vráňová	173
Sídlištní objekt kultury slezské z Hněvotína Arkadiusz Tajer	185
Záchranný archeologický výzkum na 9 parcelách rodinných domů na lokalitě Olomouc–Nefedín v trati „Mylina“ Filip Šrámek	199
Germánské hroby na sídlišti v Olomouci–Nefedíně Marek Kalábek	206

Ročenka 2004

Bém, M. – Peška, J. (eds.)
Olomouc, 2005

© Archeologické centrum Olomouc
příspěvková organizace, 2005

ISBN 80-903423-6-1

Výsledky archeologického výzkumu na Masarykově náměstí v Jeseníku <i>Jakub Vrána</i>	217
Konzervace inventáře hrobu č.13 z lokality Vrchoslavice 2 <i>Barbora Kubičková</i>	230
Seznam autorů.....	237
Nabídka publikací.....	238

1. ARCHEOLOGICKÉ CENTRUM OLOMOUC, PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE, V ROCE 2004

1.1. Rok 2004 v životě organizace

Rok 2004 v Archeologickém centru Olomouc (ACO) je možno charakterizovat jako rok postupné stabilizace, a to nejen pracovního kolektivu, ale i ekonomické situace, organizace prováděných velkoplošných zachránaných archeologických výzkumů, administrativních prací apod. Vyřešení řady problémů, spjatých se vznikem organizace v roce 2003, si však vyžádalo značné úsilí zaměstnanců, součinnost nadřízených orgánů a hodně trpělivosti. Některé z nejpalcivějších problémů zůstávají do roku 2005 otevřené (např. dislokace ACO).

1.1.1. Prioritní úkoly organizace

Jako prioritní byly pro rok 2004 stanoveny následující úkoly.

- Stabilizace a koordinace všech činností, zejména v závislosti na nových úkolech na úseku záchrany archeologického dědictví (ZAV na stavbách dálnic D47 a D1)
- Zajištění ekonomického chodu organizace
- Zajištění dostatečného objemu finančních prostředků na celou činnost organizace a zejména na tu část ZAV, kterou hradí organizace ze svých prostředků
- Výkon a garance archeologické památkové péče (APP) na svěřeném území
- Pokračování v realizaci projektu „Archeologie na D 47“
- Vědeckovýzkumná a publikační činnost

1.1.2. Archeologická památková péče (APP)

V průběhu roku 2004 byl realizován výkon a garance archeologické památkové péče na území kraje systémově v rámci možností a odborných kapacit organizace. Většina akcí byla distribuována prostřednictvím Středomoravské archeologické komise. Těžištěm činnosti zůstává tradičně území okresu Olomouc a Přerov, když na ostatním území působí archeologická pracoviště regionálně příslušných muzeí - s výjimkou okresu Prostějov, kde je aktivní kromě Muzea Prostějovska také detašované pracoviště Ústavu archeologické památkové péče Brno. Neuspokojivá je situace v okrese Jeseník, kde tamější muzeum není oprávněnou organizací podle památkového zákona a pro ACO je tato oblast velice těžce dostupná a organizačně značně náročná. Na podzim roku 2004 se podařilo smluvně zajistit součinnost muzea včetně jeho odborného pracovníka na úseku APP, takže můžeme doufat v obrat k lepšímu.

Starobronzová sídliště a pohřebiště v Hulíně – U Isidorka

Tomáš Berkovec – Jaroslav Peška

V rámci výstavby dálnice D 1, stavba 0135 Hulín – Říkovice, byla v roce 2004 realizována v prostoru mimoúrovňové křižovatky Hulín – západ (km 67.1 – 67.5) 1. etapa předstihového záchranného archeologického výzkumu polykulturního naleziště v trati U Isidorka (lokality označena jako Hulín 1). Od září do listopadu 2004 bylo v místech budoucí křižovatky o velikosti 14 ha prozkoumána plocha cca 6 ha a na ní zachyceno přes 300 sídlištních objektů a 42 kostrových hrobů z několika pravěkých období. Osídlení zkoumané plochy má v S polovině charakter několika výrazných kumulací, v J pak pravidelného volnějšího rozptýlu zahloubených objektů (obr. 1, 2).

Nejstarší horizont osídlení náleží do závěru eneolitu a představuje pohřebiště mladšího stupně kultury se šňůrovou keramikou. V mělkých hrobech se zcela strávenými kostrami zůstala zachována pouze keramika a kamenné nástroje, resp. zbraně (sekeromlat). Vzácně se objeví měděné předměty – v našem případě šroubovitě spirálníky s roztepaným koncem (H 7, 34). Územní rozsah dosud velice nenápadného sídliště kultury zvoncovitých pohárů není zatím jasný. Velice silně je na lokalitě zastoupena starší doba bronzová, a to prakticky po celou dobu jejího trvání. O ní podrobněji pojednává náš příspěvek. Doba laténskou reprezentují 3 vedle sebe situované kostrové hroby. Hrob bojovníka obsahoval železný meč v pochvě, hrot kopí a několik železných kování. Další dvě kostry byly uloženy v dřevěných rakvích a vybaveny velkou železnou sponou a dutým železným nápažníkem. Směrem na JZ se pak rozprostírá rozsáhlý výrobní areál z doby laténské se stopami ohně, železné strusky a další hospodářské činnosti. Při J okraji lokality byl zachycen podobný větší sídelní okrsek náležící slezské kultuře. Oba areály se stanou předmětem dalšího výzkumu v roce 2005.

Naleziště v trati U Isidorka se nachází asi 1 km SZ od středu města po levé straně silnice Hulín – Přerov. Je součástí většího návrší zvedajícího se v levobřežní inundaci řeky Moravy s vrcholem v nadmořské výšce 196 m. Návrší má tvar velkého pětiúhelníka se zúžením a sklonem k JZ. Nejmenší ze tří stran je lokalita obtékána potokem Hluboký, který je dnes regulován. Pravěké osídlení se vyskytuje v nadmořské výšce 192 – 196 m. Zkoumaný prostor je na mapě ZM ČR 1: 10 000, list 25–31–07 identifikován koordinátami (434:287; 390:377; 373:328; 395:350; 425:300; 415:333 mm od Z a J sekční čáry).

Geologické podloží tvoří třetihorní říční štěrková terasa, která je překryta až 2 m mocnou vrstvou sprašových půd. Nad nimi se nachází ca 0,30 m mocná erozní vrstva půdy. Nadloží je tvořeno 0,60 m mocnou ornici.

Předmětem našeho zájmu je velmi silně zastoupené osídlení ze sklonku eneolitu, ale hlavně ze starší doby bronzové. V první řadě jde o

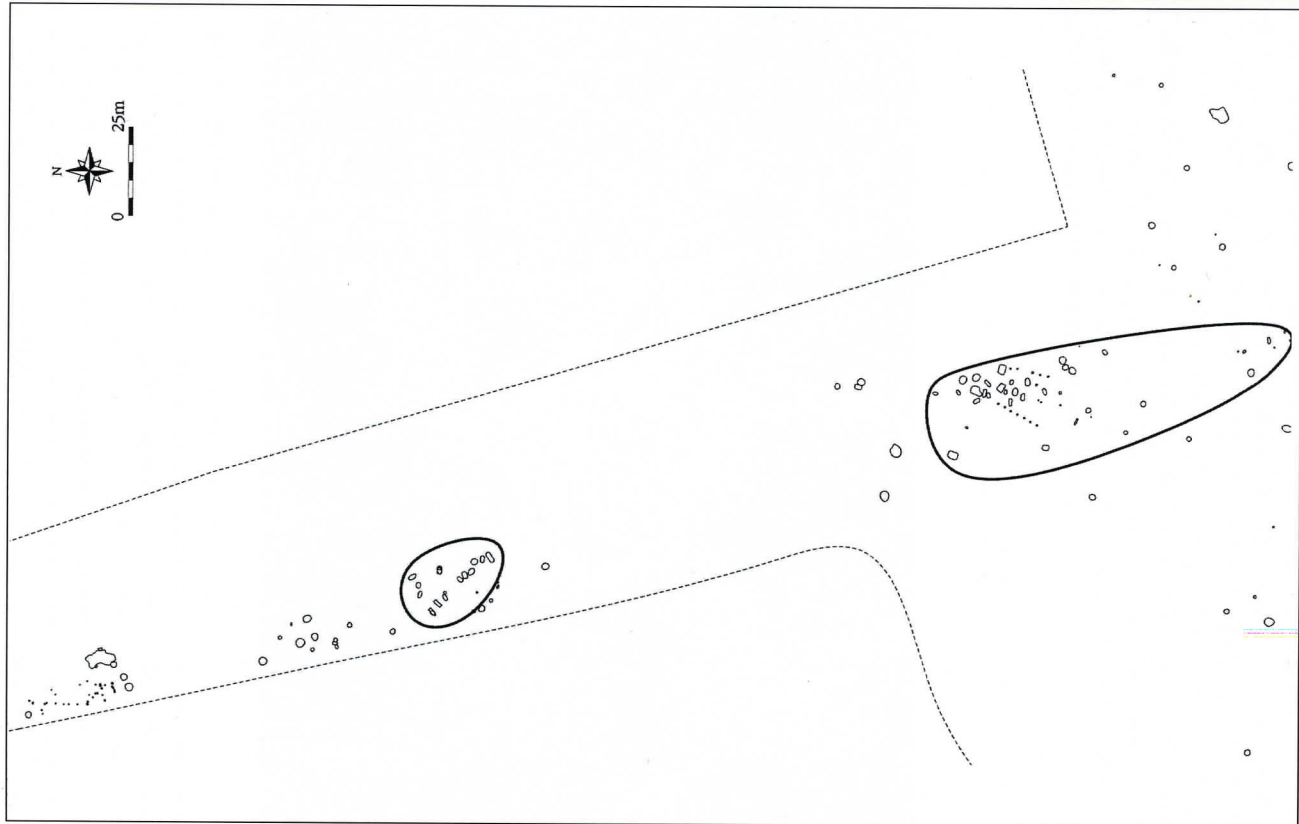
dvě menší (skupinová) pohřebiště v nevelké vzdálenosti od sebe (165 m), zachycená podél stávající silnice při S a SV hranici zkoumaného areálu na ploše asi 0,75 ha; ke staršímu z nich přiléhá patrně současné nitranské sídliště. Klasickou únětickou kulturu reprezentuje druhé pohřebiště s počtem 12 hrobů. Plocha mezi oběma pohřebišti zůstala prakticky neosídlena (obr. 2). Závěr starší doby bronzové je vyplněn přítomností velkého sídliště věteřovské skupiny se všemi typickými atributy (obr. 1).

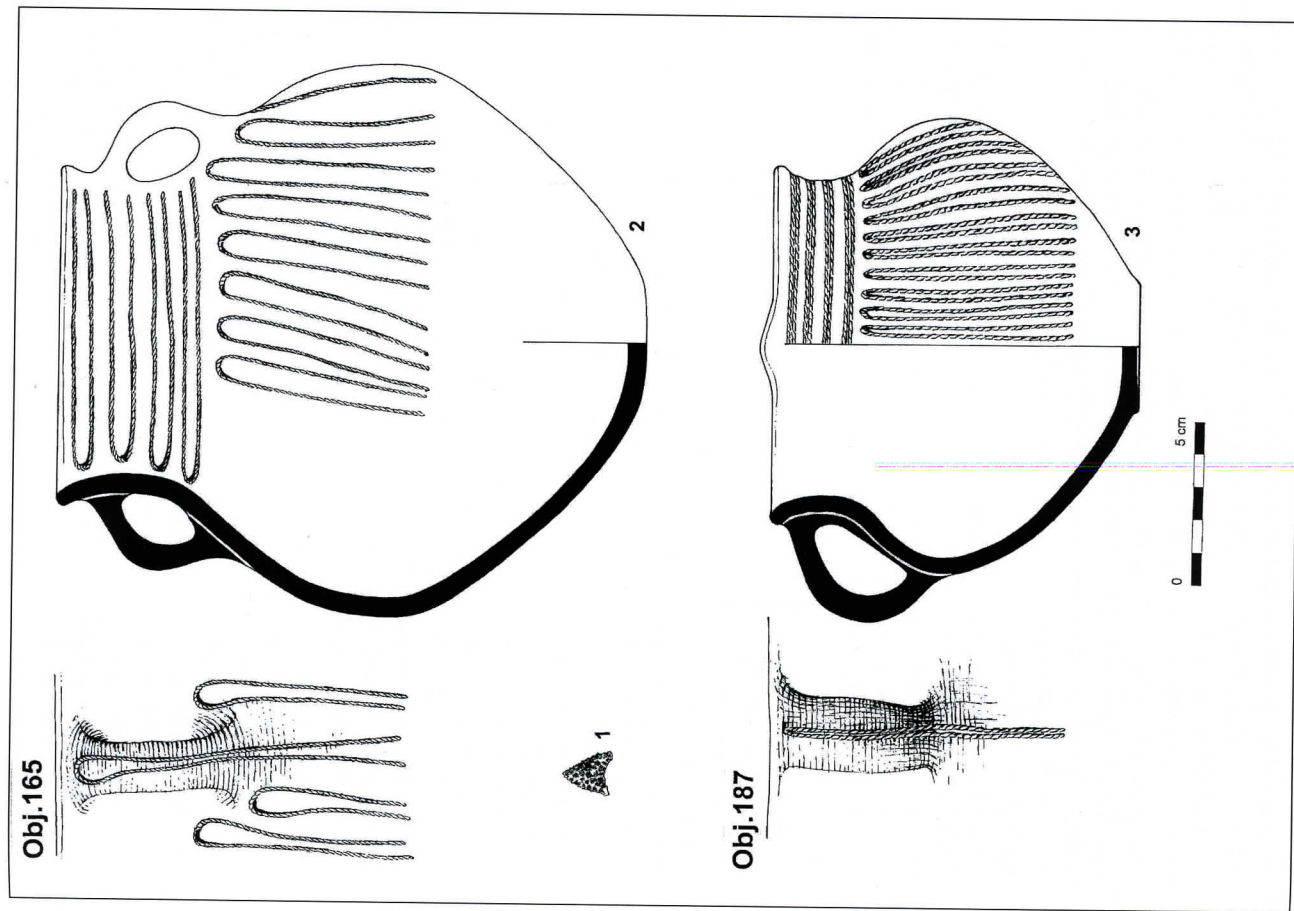
Obr. 1. Hulín 1, U Isidorka, 2004. Letecký pohled na lokalitu s vyznačením starobronzových areálů.

Sídelní areál nitranské kultury (BA₀ – BA₁)

Vlastní sklonek eneolitu či sám nejstarší úsek starší doby bronzové v Hulíně reprezentuje na Moravě jedinečný kompletní sídelní areál epišůrového příkarpatského kulturního komplexu (EPKK) se skupinou (jižní) asi 15 kostrových hrobů nitranské kultury (NK) a v jeho těsném sousedství prozkoumané s největší pravděpodobností současné sídliště. To se rozkládá pouhých cca 30 m směrem na J a zatím jej představuje minimálně desítky zahloubených zásobních jam kónického profilu. Z jejich výplně pochází větší soubor paleozoologického inventáře v podobě vyššího počtu zvířecích kostí nebo dokonce částí skeletů zvířat rozprostřených většinou na dně objektů.

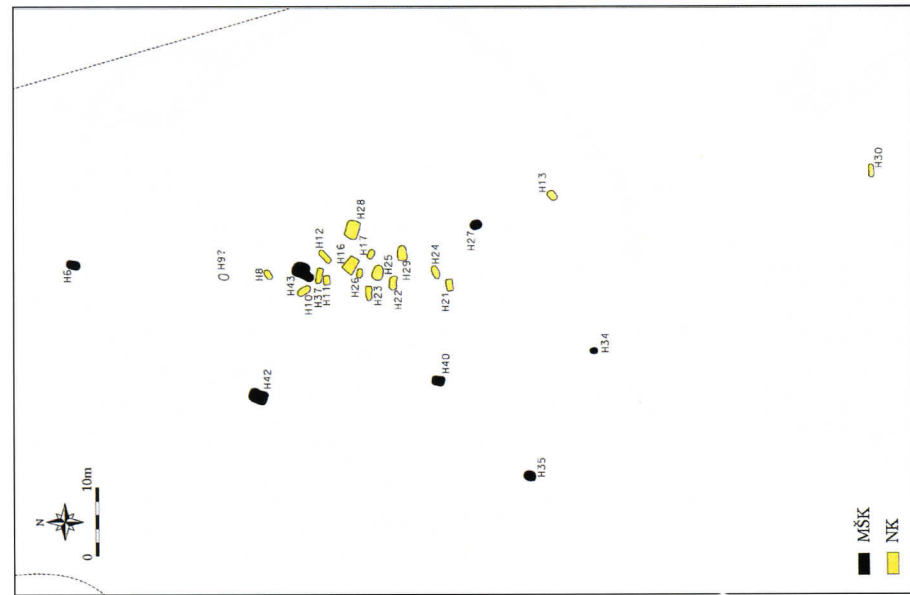

Obr. 2. Hulín 1, U Isidorka, 2004. Část celkového plánu s oběma pohřebišti.

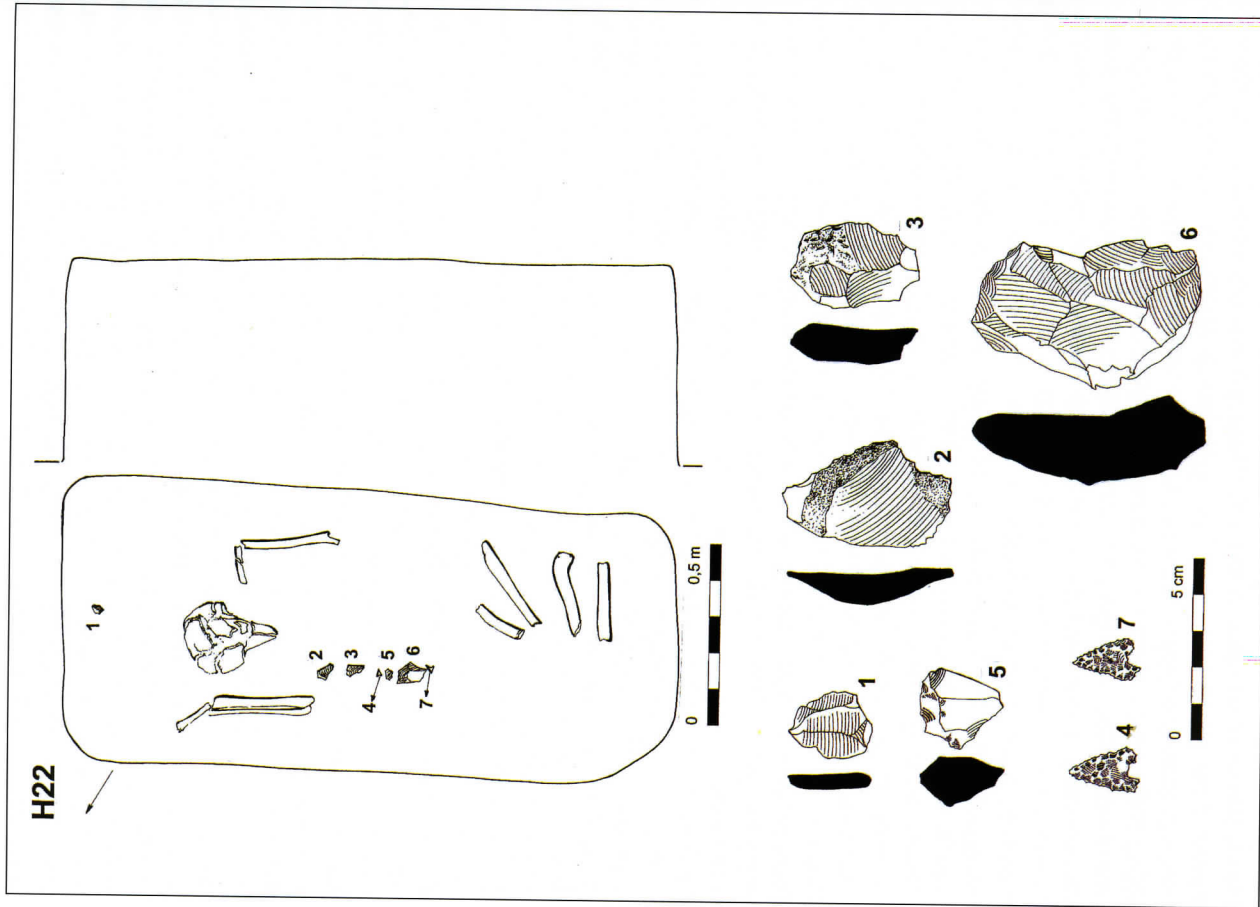
Obr. 3. Hulín 1, U Isidorka, 2004. Sídliště nitranské kultury. Výběr materiálu z objektů 165 (1-2) a 187 (3)

Pozoruhodná je rovněž přítomnost několika téměř celých tvarů nádob, jako jsou džbánky, dvouúchý amfory, hrnky, hrncovité, resp. zásobnicovitě tvary někdy bohatě zdobené násobnými liniemi otisků šňůry nebo plastikým dekorem (obr. 3) apod. Materiální náplň silně připomíná malopolskou mierzanowickou sídlištní keramiku např. ze sídliště Iwanowice – Babia Góra II nebo Iwanowice – Góra Klin, stejně jako inventář objektu ze slovenského Čataje, řazený zde tradičně ke skupině Chłopice–Veselé (KADROW – MACHNIK 1997, Ryc. 8, 10, 11 ad.; PAVÚK 1981). Svým obsahem jednoznačně zapadá do náplně počátků EPKK (rámcové II: KADROW – PEŠKA 1999), to znamená do období proto-, ale ještě spíše časné mierzanowické kultury podle nejnovějšího členění S. Kadrowa a J. Machnika (1997). Časově se asi nebude příliš vzdalovat ani menšímu sídlišti EPKK, resp. nitranské kultury v Přáslavicích (KADROW – PEŠKA – VITULA 2000). Na rozdíl od Přáslavic, kde jsme zachytili pouze několik menších sídlištních jam nebo sekundární příměs keramiky v chronologicky odlišných objektech, představuje Hulín sídlištní areál v jeho tradiční, nebo-li „klasické“ starobronzové podobě se všemi aspekty včetně nemožnosti jasně rozpoznat např. nadzemní stavby té doby. V takové formě jsme doposud sídlištní projevy EPKK na Moravě neznali. Ojedinelým jevem v nitranském prostředí vůbec (s výjimkou Malopolska) je také přítomnost současné nekropole.

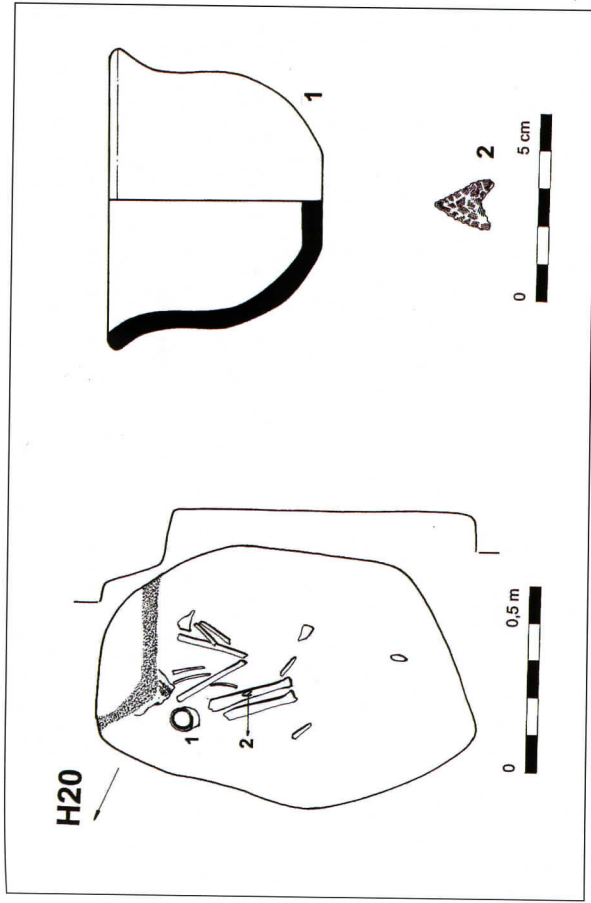

Obr. 4. Hulín 1, U Isidoroka, 2004. Celkový plán jižní skupiny hrobů kultury se šňůrovou keramikou a nitranské kultury.

Jižní pohřebiště NK (obr. 4) tvoří skupina hrobů na ploše asi 100x15 m ve tvaru úzkého oválu protaženého ve směru S – J. Celkem k ní lze počítat 16–17 kostrových hrobů v obdélných jámách se zaoblenými rohy s převahou orientace v ose Z – V (a odchylky). 15 z nich tvoří malou kompaktní skupinku, zatímco poněkud na J (18,5 m) je vysunut H 13 a ještě o 45,5 m jižněji se nachází H 30. Oba hroby byly bez nálezu, ovšem se shodnou orientací jako ostatní hroby této skupiny a z toho důvodu je přiřazujeme k pohřebišti NK. Problémem zůstává kulturní příslušnost H 9 s orientací ve směru S – J, která je v Hulíně příznačná pro hroby kultury se šňůrovou keramikou. Ty se mimo jiné nacházejí i mezi hroby NK (obr. 4). Prozatím vše nasvědčuje tomu, že tato skupina nitranských hrobů byla prozkoumána v úplnosti. Díky relativně malé hloubce hrobových jam (max. do 0,50 m) se kostry prakticky nedochovaly. Jejich nepatrné zbytky v některých hrobech ukazují na skrčenou polohu na pravém i levém boku, což by odpovídalo rituálním zvyklostem EPKK s pohlavní diferencí mužů a žen (muži na pravém boku hlavou k Z, ženy na levém hlavou k V). Velice chudou výstavbu (drtivá většina hrobů bez nálezu) reprezentuje výjimečně keramika, štípaná industrie mj. ve formě ústěpů a silicovitých hrotů šípů nebo soubor plechových trubiček, to znamená mlodary příznačné spíše pro starší období NK (obr. 5). V této souvislosti je třeba zmínit inventář mladého muže v H 20 (18–22 let), který byl objeven asi 27 m SZ od druhého (severního) pohřebiště únětické kultury (obr. 7). Obsahoval totiž necelý hrnek slabě esovitě až zvoncovitě profilace z hrubozrného materiálu (shodného se sídlištní keramikou NK) a drobnou trojúhelníkovitou silicovitou šipku (obr. 6). K hrnku najdeme nejlepší analogie mezi nepočtenou keramikou NK na Moravě (Holešov, Hulín, Sudoměřice, Ostrožská Nová Ves) a také drobné šipky jsou typické spíše pro EPKK, než pro pozdější únětické období. Není tedy vyloučeno, že ve vzdálenosti cca 190 m od první skupiny byl objeven nitranský hrob, který může signalizovat přítomnost další skupiny pohřbů NK již mimo námi zkoumaný areál. Tato skutečnost připomíná situaci na pohřebišti v Jelšovcích, kde podle J. Bátory hroby NK vytvářejí dva samostatné pohřební areály, spolu se dvěma skupinami hrobů (BÁTORA 2000, 447, Abb. 662) ve větších vzdálenostech od sebe. Na jiných nekropolích EPKK lze skupiny či podskupiny hrobů vyčlenit v rámci celého pohřebiště (Iwanowice, Branč), jinde však pohřebiště působí dojmem více méně kompaktního celku (Výčapy–Opatovce, Holešov). Menší skupinová pohřebiště by sice odpovídala dosavadnímu výskytu spíše ojedinelých hrobů nebo menších skupinek hrobů EPKK na Moravě jako např. Drahlov, Příkazy, Hulín, Sudoměřice, Sady, Miškovice (ovšem většinou bez plošného výzkumu), stojí ale v kontrastu k rozsáhlým nekropolím se stovkami hrobů, které jsou pro oikumeny EPKK typické. Na Moravě tento typ pohřebiště představuje Holešov (ONDRAČEK – ŠEBELA 1985). Naopak skupinová pohřebiště dominují na území UK, což se potvrdilo i v Hulíně (viz dále).

Obr. 5. Hulín 1, U Isidorka, 2004. Inventář H 22 nitranské kultury. 1-3-5,6 štipaná industrie, 4,7 silicitové šípky.

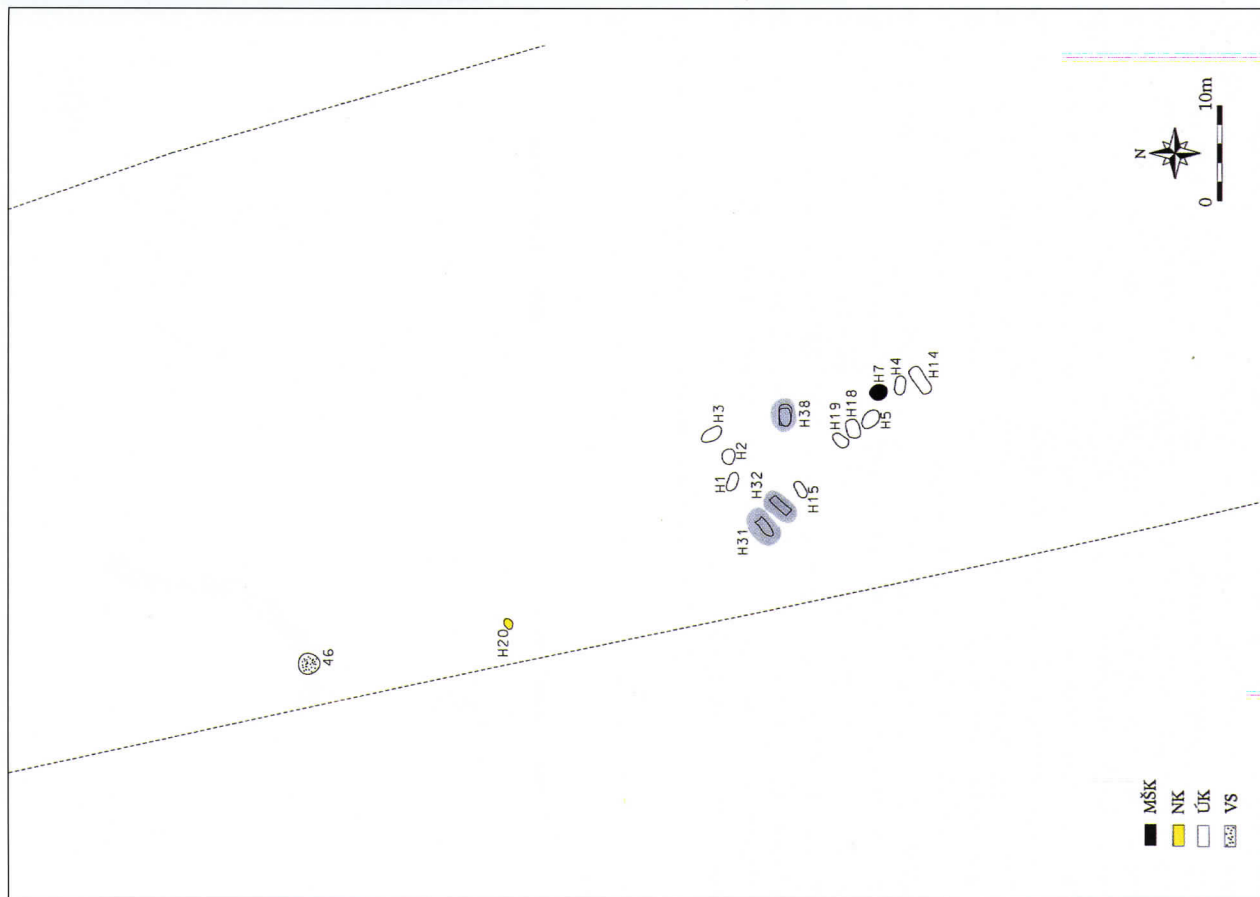

Obr. 6. Hulín 1, U Isidorka, 2004. Inventář H 20 nitranské kultury. 1 keramika, 2 silicitová šípka.

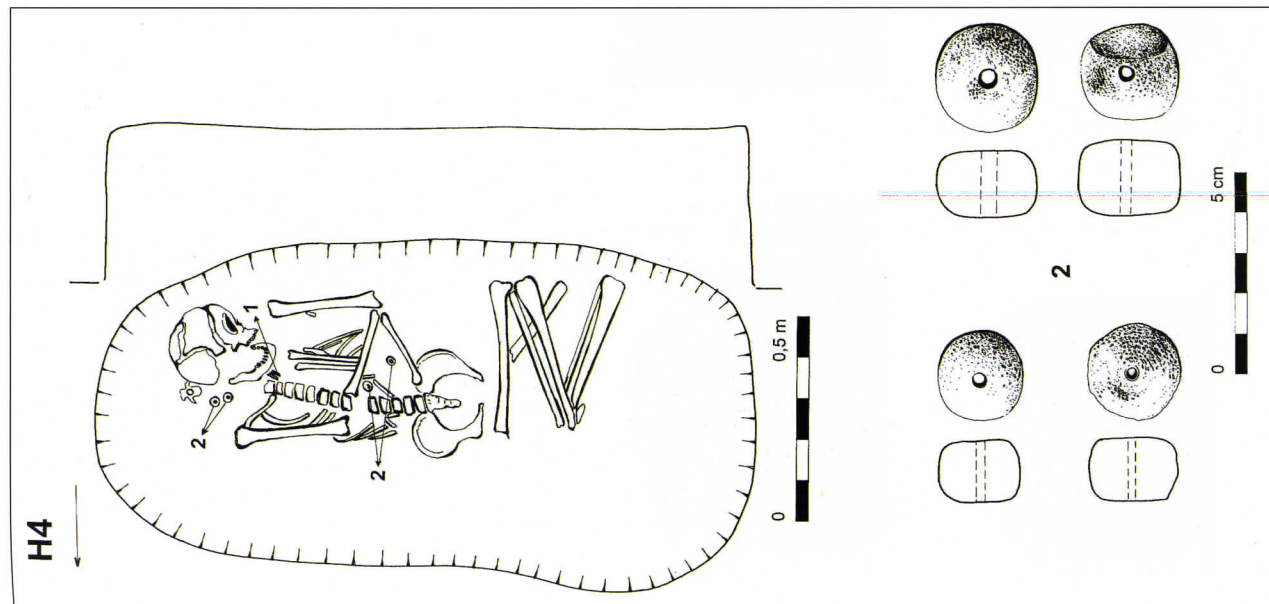
Pohřebiště z období klasické únětické kultury (BA₂)

Severní skupina hrobů představuje doposud neúplně prozkoumaný pohřební areál časově na úrovni vyspělé únětické kultury (UK). Nachází se v místech západní větve příjezdní komunikace v S sektoru naleziště ve vzdálenosti 165 m SSZ od jižní skupiny hrobů NK (obr. 7). Výzkum zatím zachytil 12 kostrových hrobů s převládající orientací v ose Z – V. Výjimku tvoří H 7, který je nutno na základě inventáře přiřadit kultuře se šňůrovou keramikou (otázka kulturní příslušnosti u H 3 a 5: orientace blízká ose S – J). Hroby vytvářejí na ploše asi 28x15 m nepravidelný ovál ve směru S – J. V převaze jsou obdélné hrobové jámy se zaoblenými rohy, povětšinou kolmými stěnami a rovným dnem. Ani v jednom případě nebyla zachycena složitější konstrukce hrobových jam nebo použití kamene, což v oblasti EPKK nepřekvapí.

Méně zahloubené hroby (mezi 0,20 – 0,40 m) nevykazovaly známky druhotného zásahu, kostry v nich byly uloženy na pravém i levém boku s opačnou orientací. Antropologický materiál byl zachován jen o něco lépe než v případě NK. Zhruba uprostřed skupiny se podařilo zachytit tři nejhlubší hroby (hloubka: 2,30 m; 1,60 m a 1,20 m) s bohatou výbavou (H 31, 32, 38) nedaleko od sebe (1,75 a 7,5 m) (obr. 7). Objeveny byly pouze díky tmavé výplni vykrádacích šachet, neboť vlastní výplň hrobové jámy tvořila čistá spraš neodlišující se nijak od okolního podloží. Vykrádací šachty obsahovaly směrem ke dnu narůstající množství lidských kostí v neanatomické poloze, včetně částí keramických i kovových milodarů (obr. 9–11). Ve všech třech při-

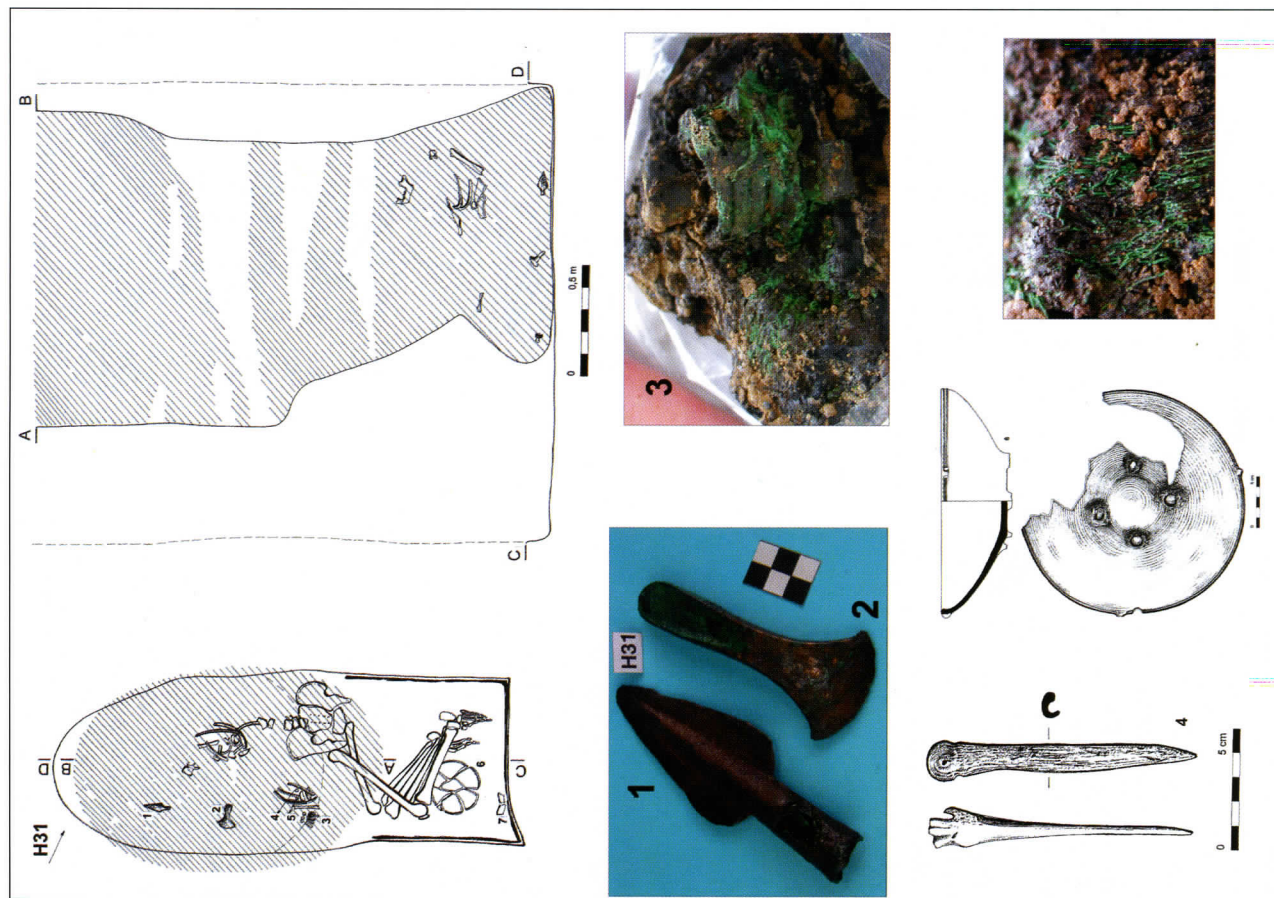

Obr. 7. Hulín 1, U Istidorka, 2004. Celkový plán severní skupiny hrobů kultury se šňůrovou keramikou (H 7), nitranské kultury (H 20) a únětické kultury. Poloha objektu 46 věteřovské skupiny.

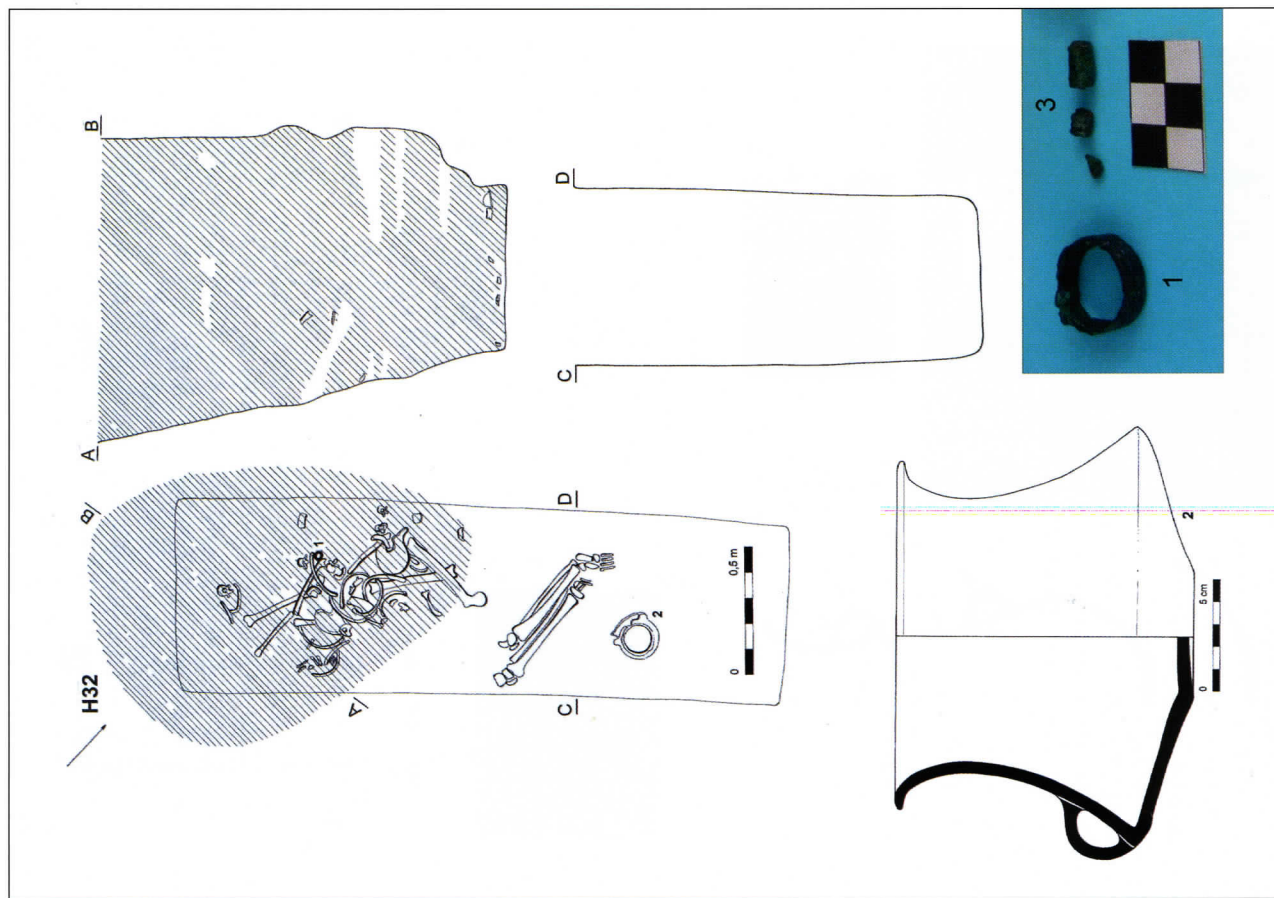

Obr. 8. Hulín 1, U Istidorka, 2004. Inventář hrobu únětické kultury H 4 s jantarovými korálky.

padech směřoval zásah na horní partii těla, a to i u opačně orientovaného hrobu H 38 (V – Z), kde se soustředil na hlavu zemřelého (obr. 11). Navíc jsme sekundární otevření zaznamenali zatím pouze u těchto tří hlubokých a bohatě vybavených hrobů. To vše by ukazovalo nejen na jasné povrchové označení hrobů (rov, stěla nebo jiné označení polohy zemřelého), ale také na velmi dobré znalosti praktik pohřbeního ritu, včetně obsahu hrobů ze strany vykrádačů. Přesnou dobu druhotného otevření hrobů neznáme, zajišťováno je ale přítomnost několika lastur velevrubá ve výplni i na dně vykrádačích šacht u hlubokých mužských hrobů H 31 a 32 při jejich absenci mezi mladými v neporušených částech těchto i ostatních hrobů. Na druhé straně na věteřovském sídlišti jsou běžnou součástí výplně zásobních jam, a to ve velice hojném množství. V tomto kontextu je nutno upozornit také na jejich přítomnost u kosterní pohřbených společně

Obr. 9. Hulín 1, U Isidorka, 2004. Inventář H 31 únětické kultury.
1 hrot kopí, 2 sekerka, 3 dva prstény, 4 kostěné šídlo, 5 tyčinka, 6 mísa, 7 zvířecí kosti.

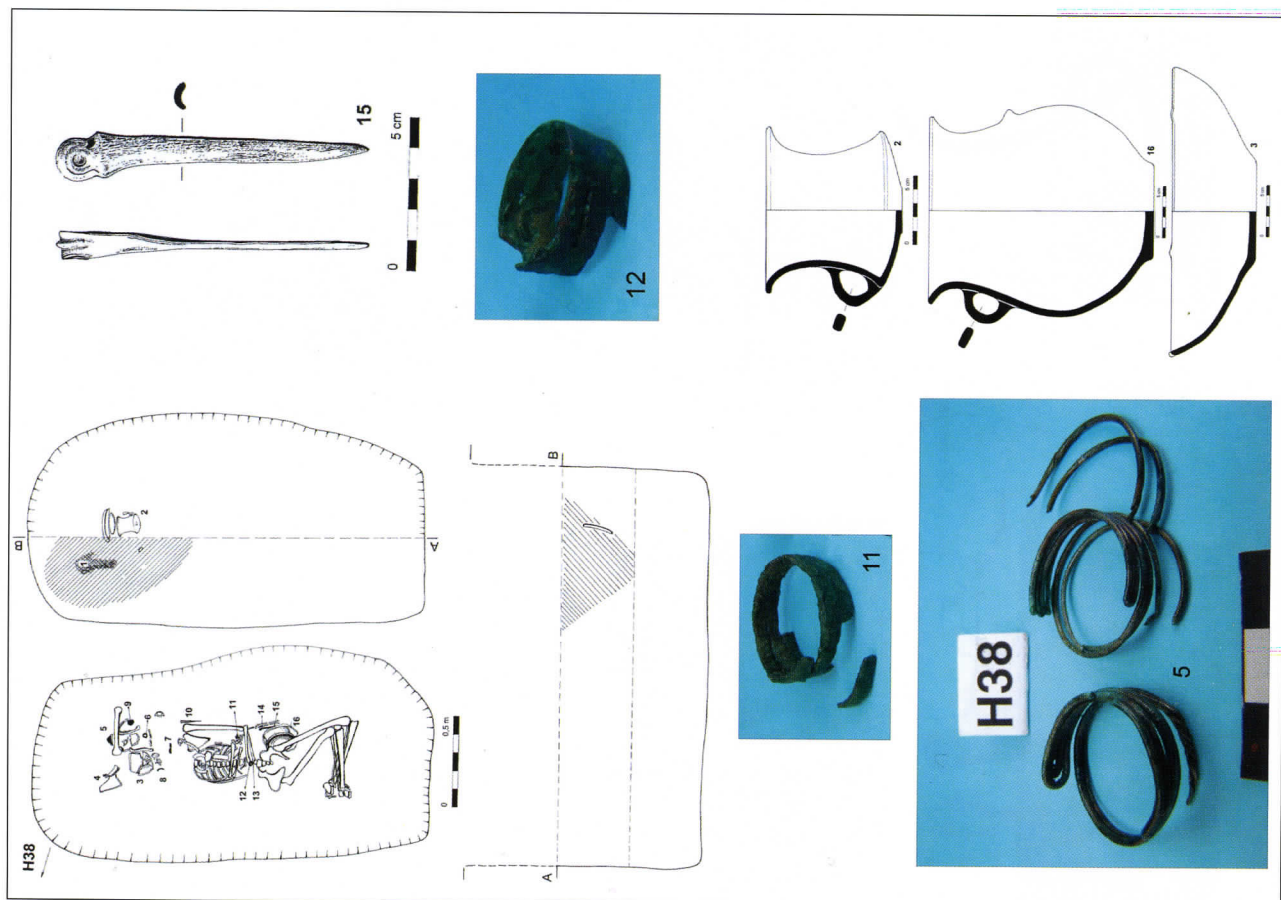
Obr. 10. Hulín 1, U Isidorka, 2004. Inventář H 32 únětické kultury.
1 prsten, 2 kořík, 3 spirálky.

na dně jámy č. 46, kterou dáváme do souvislosti s věteřovským osídlením (viz dále). Podle J. Ondráčka i S. Stuchlíka dochází k vykrádání únětických hrobů na sklonku starší doby bronzové, nejspíše v maďarovsko-věteřovském období, jak naznačují střepy mladoúnětické nebo věteřovské keramiky ve výplni druhotných zásahů z H 17, 182 v Rebešovicích, Telnici, Těšetických nebo nověji ve Velkých Pavlovicích (ONDRAČEK 1962, 67; STUHLÍK 1993, 248). Pokud by se v Hulíně potvrdila vazba výskytu lastur velevruba pouze na objekty věteřovské skupiny, nabyla by výše uvedená hypotéza vysoké pravděpodobnosti. K vykrádání hrobů dochází v průběhu starší doby bronzové v menším měřítku již dříve, jak to dokládá náleзовá situace H 7 na pohřebišti v Moravské Nové Vsi – Hruškách (STUHLÍK – STUHLÍKOVÁ 1996, 82).

Obrys hrobové jámy nejhlubšího H 31 (2,30 m od podloží) se jasněji vyrysoval až těsně nade dnem v jílovité vrstvě (podobně H 32). Ve V části H 31 byl pozorován zbytek dřevěné rakve či spíše obložení v podobě úzkého proužku tmavé zeminy (obr. 9). Díky větší hloubce těchto hrobů byl kosterní materiál dochován ve velice dobrém stavu. O dodržení „epišňurového“ pohřebního ritu svědčí nejen dominující orientace ve směru Z – V (V – Z), ale hlavně poloha koster v H 31 a 32 na pravém boku hlavy k Z a antropologické určení E. Drozdové a Z. Koldínské jako muž (35–39 let) a chlapec či jinoch (15–18 let) a poloha kostry H 38 na levém boku hlavy k V, určená jako žena (18–24 let). Zajímavé je zranění v podobě kulatého otvoru na kyčli muže v H 31, které dotyčný přežil.

Celkem 4 hroby ve skupině byly bez milodarů, běžnou výstavu představuje keramika, kovové (vlasové ozdoby, náramky) nebo jantarové ozdoby (korálky). Pohřebišti jednoznačně dominují tři nejhlubší hroby s bohatým inventářem keramických nádob (klasické kořky, mísy, velký džbán) a kovových zbraní a šperků. Oba mužské hroby byly hlubší (2,30 a 1,60 m) než ženský (1,20 m), takže se potvrzuje nejen vazba nejhlubších hrobů na muže (STUHLÍK 1987, 31–33), ale také korelace mezi hloubkou hrobu a jeho výstavou. Mimo jiné jde o důsledek počínající sociální diferenciace v období vyspělé ÚK.

Mužský hrob H 31 obsahoval ve vyloupeném prostoru několik lastur velevruba (1 přímo na dně), 2 spirálovité prsteny, kostěné šídlo, tyčinku, bronzovou sekerku a hrot kopí, v jehož tulejce se dochovalo dřevo z blíže neurčitelného jehličnanu (analýza M. Hajnalové). V neporušené části ležela u nohou mísa na 4 odlomených nožkách (obr. 9:6). Za zcela originální lze považovat také relikt zatím blíže neurčené zvířecí srsti a chlupů v podobě mineralizovaných vláken v těsné blízkosti jednoho z prstenu (podrobné určení je předmětem dalšího zkoumání). Vzhledem k absenci zvířecích kostí se mohlo jednat o část kožešiny, do níž byl pohřbený oděn nebo zabalen, vyloučit nelze ani uložení milodarů v kožešinovém váčku. Z prostoru vykrá-

Obr. 11. Hulín 1, Únětická kultura. 1 čelenka, 2 kořky, 3 mísa, 4 trubčička, 5 vlasové ozdoby, 6 vlasová ozdoba, 7 plíšky, 8 vlasová ozdoba, 9 plíšky, 10 jehlice, 11 prsten, 12–13 prsteny, 14 plechové trubčičky, 15 kostěné šídlo, 16 džbán.

dací šachty H 32 pochází další prsten, 2 spirálovité trubičky z drátu a lastura velevruba (další v její výplni). Níže nohou kostry stál klasický únětický kořík (obr. 10:2). H 38 byl zasažen především v oblasti hlavy, krku a pravého ramenního pletence. Ve vykrádací šachtě ležela nahoru vytažená část lebky se zbytky široké plechové čelenky (na vnitřní straně otisky vlasů) spolu s koflíkem a mísou ve fragmentech. O něco níže u dna hrobu pak další fragmenty z lebky, 3–4 vlasové ozdoby a další plíšky asi z čelenky. Na prstech rukou byly navlečeny celkem tři prstěny, vedle levého ramene ležela jehlice s hlavíci svinutou v očko, pod loktem levé ruky 10 plechových trubiček a kostěné šídlo. Pod pánví a dolní končetinou byl uložen do dna hrobu zatlačený celý vysoký džbán typologicky blízkým nádobám starší UK (obr. 11:16). Na základě typické keramiky i kovových artefaktů můžeme pohřebiště zařadit do období klasické UK.

Nyní blíže k vybraným zajímavým nálezům.

Zcela výjimečná je v prostředí moravské UK kolekce 6 prstenů, které byly v Hulíně objeveny prozatím pouze ve zmíněných třech bohatých hrobech. Unikátnost souboru ještě zvyšuje fakt, že u nejméně 4 z nich se podařilo identifikovat na vnější i vnitřní straně zbytky lidské kůže, resp. její zmíněný realizovaný negativ (paleodermatoglyfický rozbor M. Králíka a další analýzy; podrobněji viz článek PEŠKA *et al.* na stránkách této Ročenky). Všechny patří do kategorie prstenů ve tvaru těsně stočené spirálky s násobným vlnutím. Pouze 1 prsten (č. 6) z H 38 je stočen z dvojitěho drátku se zpětnou kličkou (Noppenring). Vyrobeny jsou z drátku (č.3, 6), plochého pásku (č.4, 5) a k všeobecnému velkému překvapení 2 prstěny z H 31 (č.1 a 2) také z dutých (!) trubiček. Poslední zjištění zatím nemá v soudobých nálezech obdoby a bude velice zajímavé zaměřit další studium na technologii výroby a pokusit se vysledovat existenci dalších artefaktů z dutých trubiček např. za pomoci moderní přístrojové techniky (rentgen, tomograf, laser apod.).

Přehled prstenů

Prsten č. 1 (H 31): spirálovitý prsten stočený z duté podlouhlé až oválné trubičky se 4,25–4,5 závitů, konce zúžené, možná stočené, na vnitřní i vnější straně negativ otisku lidské kůže;

vnitřní průměr 22 mm

Prsten č. 2 (H 31): spirálovitý prsten stočený z duté podlouhlé až oválné trubičky se 3,5 závitů, na vnitřní i vnější straně negativ otisku lidské kůže;

vnitřní průměr 22 mm

Prsten č. 3 (H 32): spirálovitý prsten stočený z drátku kruhového průřezu se 3 závitů, konce zúžené, na vnitřní straně otisk negativu lidské kůže;

vnitřní průměr 18–19,5 mm

Prsten č. 4 (H 38): spirálovitý prsten stočený z plochého pásku obdélného průřezu se 3 závitů, část je odlomena, na vnitřní i vnější straně negativ otisku lidské kůže;

vnitřní průměr 17–18 mm

Prsten č. 5 (H 38): spirálovitý prsten stočený z plochého pásku obdélného průřezu s ca 2,5 závitů, rozlomen, na vnitřní straně negativ otisku lidské kůže;

vnitřní průměr 20 mm

Prsten č. 6 (H 38): prsten stočený z dvojitěho drátu kruhového průřezu se zpětnou kličkou (Noppenring), rozlámán, nepozorován negativ lidské kůže (snad pro tenkost drátu);

vnitřní průměr 19 mm.

Přestože se jedná v zásadě o velmi jednoduchý šperk, nenacházíme k němu početné analogie. Nitranská ani únětická kultura na Moravě spirálovité prstěny prakticky neznají a vůbec prstěny jsou v hrobech obou kultur velmi řídkým jevem (cf. TIHELKA 1953, 260; STUCHLÍK-STUCHLÍKOVÁ 1996, 122) a na mnoha i větších pohřebištích se vůbec neobjevily (cf. ONDRAČEK 1962; LORENCOVÁ – BENEŠ – PODBORSKÝ 1987; STUCHLÍK 1987). Výjimkou je bohatý únětický ženský hrob z Trsténic, kde mladší žena měla „na zápěstí plechové manželové náramky, na prstech prstěny ze spirálovitě stočených drátků a na pažích spirálovitě náramenitky svinuté z plochých pásků. U spanků leželo několik párů ozdob svinutých z dvojitěho drátu. Na krku kostry byla hřívna a zbytky náhrdelníku svinutého z tenkého drátu v trubičku, na níž byla zavěšena na řetízku jehlice s kroužkovou hlavíci a ohnutou jehlou“, dále uvádí zpráva 2 nákrčníky a 10 keramických nádob (ONDRAČEK 1961, 61, 64, Tab. VI). V tomto případě se jedná o 4 spirálovité prstěny s několika závitů (5–7x). Nápadná je shodná vysoce bohatá výbava hrobu s výjimečnými šperky (kroužková jehlice s řetízkiem). K našemu velkému překvapení na vnitřní i vnější straně těchto prstenů jsou v patině opět zachovány negativy otisků prstů a např. oba spirálovité náramky nesou uvnitř stopy kůže a snad také textilu(!). Je tedy zřejmé, že bude velmi důležité věnovat tomuto médiu do budoucna zvýšenou pozornost.

Na JZ Slovensku známe prstěny jen velmi sporadicky z hrobů NK např. na pohřebišti Výčapy–Opatovce (TOČÍK 1979, 99, Taf. XLII:9) nebo v tamější UK (Velký Grob H 19: CHROPOVSKÝ 1960, 24–25, Taf. XI:10–15, 17), kde vystupují, stejně jako v Hulíně, společně s prstěny z dvojitěho drátu typu Noppenring, jako např. na nově prozkoumaném pohřebišti v Pate (laskavá informace I. Chebeně). Daleko častěji je zaznamenáváme v tzv. hurbanovské skupině na jihu Slovenska (Hurbanovo, Bajč), a to ve formě až 10–ti násobného vlnutí (TOČÍK 1979, 234, 235, 248, Taf. LXXXIX:6, 13; XCVI:3).

Spíše za výjimku musíme považovat přítomnost 4 exemplářů (průměr 24, výška 25 mm, cca 7–9,5 závitů) v depotu bronzových předmětů (3 terčovité jehlice, 4 lité terče, 2 páry manžetovitých náramků borotického typu, 14 spirálovitých nárameníků, 2 spirálky z dvojitého drátu, 3 hřivny a 25 spirálovitých trubiček) z dolnorakouského Neudorf bei Staatz (KRAHULETZ 1908; nově LAUERMAN 2003, 200–205), řazenému do vyspělé ÚK.

Poměrně často se spirálovité prsteny objevují na pohřebišti kulturní skupiny Unterwöbling např. ve Franzhausen jižně od Dunaje. Celkem jsme je zaznamenali v 16 hrobech vyspělé starší doby bronzové (většinou stupeň Gemeinlebar II). Podobně jako v Hulíně se objevují s typem Noppenring velice často v bohatých až velmi bohatých hrobech jak mužů a chlapců, tak žen a dívek, ovšem s jasnou převahou ženského pohlaví (NEUGEBAUER – NEUGEBAUER 1997, Taf. 552; 563–565; 571–3). Počet kolísá mezi 1–8 kusy a nacházejí se jak na prstech pravé, tak i levé ruky (sledování přesné pozice komplikuje časté vylupování hrobů).

Směrem na Z sledujeme jejich další koncentraci v oblasti horního Podunají v prostředí straubinské kultury hned na několika eponymních pohřebištech. Na lokalitě Straubing – Ziegelei Jungmeier se objevily dva prsteny se 6 a 8 závitů v H 23, na pohřebišti Straubing – Ziegelei Ortler v H 12 pak dokonce 4 kusy s 5–7 závitů. Bohatě vybavený kostrový hrob z roku 1936 z polohy Alburger Hochweg obsahoval kromě 3 nákrčníků, 2 spirálovitých náramků a náožníků, 5 terčovitých jehlic, 15 vlasových ozdob, 7 brýlovitých závěsků, 2 plechových zdobených terčů, plechových trubiček a fragmentů plechové členky 7 spirálovitých prstenů, z nichž 2 byly zhotoveny z dvojitého drátu (Noppenring), 1 z plochého pásku a zbývající 4 z drátu kruhového průřezu (HUNDT 1958, 22, 27–29, Taf. 9, 11–15), tedy v podobné kombinaci jako v Hulíně. Velice zajímavé a inspirující jsou poznámky o zbytcích kůže uchovaných v patině šperků (!) (HUNDT 1958, 27–29). V menším počtu se objevují i na dalších bavorských pohřebištech, včetně 2 prstenů z depotu v Haberskirch (RUCKDESCHL 1978, 36–37, 53, 148–149, 138–141, Taf. 9:3, 4; 15:6; 27:6; 40:8–12; 41; 42:1–4).

Celkově tedy sledujeme výskyt tohoto typu prstenu především na území horního a středního Podunají s jistou mírou převahy zastoupení (ne výlučnost) v ženských dobře vybavených nebo přímo bohatých hrobech. Pro oblast ÚK charakteristické nejsou a jejich čtenější výskyt na JZ resp. J Slovensku v prostředí slovenské ÚK či hurbanovské skupiny může souviset právě s kontakty podél Dunaje na západ do oblasti kultur Unterwöbling a Straubing. Duté prsteny jsou pak naprostým unikátem a rovněž v případě typu spirálovitých prstenů si lze klást otázku, zda jejich přítomnost v hrobech na Moravě (Hulín, Trstěnice) není svým způsobem cizorodým prvkem s původem ve výše uvedené oblasti.

Netradičním dojmem působí i mísa původně na 4 (záměrně?) odložených nožkách. Kónickým tělem, dvojicí rýh s několika výčnělky

pod okrajem (zachovány 2) připomíná tvar typický prakticky pro celou moravsko-rakouskou ÚK. Výjimečné jsou však kruhové až hranaté nožky, po nichž zůstal po obvodu dna pouze negativ a na 3 místech otvory (obr. 9: 6). Nádoby na nožkách nejsou příznačné ani pro nitranské prostředí. Mísy na více nožkách známe z protoúnětických pohřebišť (Jiřkovic, Opatovice, Syrovice, Určice) a zhruba ve stejném časovém horizontu se objevují i v časně mierzanovické kultuře v Malopolsku, zcela výjimečně v počátcích NK na Slovensku (KADROW – MACHNIK 1997, Ryc. 9:1; 11:12, 14; 13: A1a, A2a). V obou oblastech jsou považovány za vliv kultury zvoncovitých pohárů, resp. časně bronzových kultur Karpatské kotliny (cf. STUHLÍK 2004, 155–156). V dalších regionech ÚK je jejich výskyt častější, zvláště pak v Čechách, a to prakticky po celou dobu vývoje. Objevují se i v Německu nebo Polsku, kde se většinou jedná o tvary na vysokých nožkách, typické zvláště pro okrajová území příbuzných kultur lnno a Grobia–Šmiardowo (naposled STUHLÍK 2004). V dalším průběhu vývoje se setkáváme s mísami na nožkách v Karpatské kotlině v prostředí hatvanské kultury a starootomanských hrobů např. v Čani nebo Nižné Myšli (PÁSTOR 1978, Tab. II:7; IX:1; OLEXA 2003, obr. 29, 58).

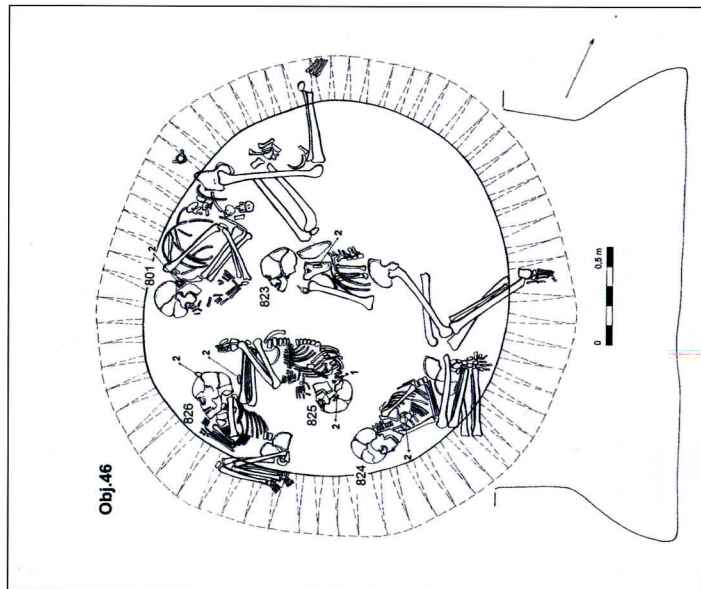
Dalším časovým horizontem výskytu nádob na nožkách je plně vyvinutá ÚK, resp. její přechod k maďarovo–věteřovskému období. Hulínský exemplář na Moravě v této době připomíná jen široká kónická mísa s výčnělky a rýhami pod okrajem na duté prohnuté pláštové nožce z výjimečného keramického souboru z jámy ve Slatinkách na Prostějovsku (STUHLÍKOVÁ – ŠMÍD 1990, obr. 3:3). Z celého pohřebišť v Jelšovcích pochází jediná nádoba na čtyřech nožkách z H 13. Jde o zdobený široký profilovaný hrnek (podle J. Bátory mísa) z úněticko–maďarovské fáze pohřebišť. Analogie k ní autor hledá v ÚK ve středních Čechách nebo středním Německu, resp. v hurbanovské skupině (jiný typ spíše taliřovité mísy z H 9 v Bajci: BÁTORA 2000, 398, Taf. 2:28) a z tohoto prostředí také vyvozuje původ pozdějších slovenských nádob na nožkách. Obdobně vzácným keramickým typem jsou nádoby na nožkách v kultuře Unterwöbling, kde se ostře profilované mísy objevují až v nejmladším horizontu (Gemeinlebar III) jako např. ve Franzhausen I nebo II (NEUGEBAUER – NEUGEBAUER 1997, Taf. 444:2; NEUGEBAUER 1994, Abb. 46:13).

Mísy na nožkách se zdobeným a již dovnitř rozšířeným okrajem lze rozpoznat mezi úněticko–věteřovským sídlištním materiálem lokality Stillfried an der March, poloha Auhagen (LAUERMAN 2003, 334:24, 26). Vrcholem jejich frekvence je pak nástup vlastního kulturního komplexu Věteřov–Maďarove–Böheimkirchen, kde se s mísami nebo i řadou jiných tvarů na nožkách (hrnky, soudkovité hrnky, džbánky, amfory, ko lky) setkáváme vcelku běžně na mnoha nalezištích (TIHELKA 1960, obr. 8:8; 23: 11; 28:1; ONDRAČEK – STUHLÍKOVÁ 1988, obr. 11:1; TOČÍK 1964, Tab. XXXVII:17; XLVII:18; LX:13; TÝŽ 1978–81, LVII:16; XCI:19; CIII:4; CVI:2; 61

CXVI:7 ad.; NEUGEBAUER 1977, Abb. 8:E15, 22, 35; taf. 31:1; 51:4; 66:5; 81:7-8; LAUERMANN 2003, 52:12; 104:141; 368:1). K nízkým či plochým talířovitým miskám na nožkách se na celém území váže bohatá rytá, někdy inkrustovaná výzdoba (ONDRAČEK – STUHLÍKOVÁ 1988, 13).

Sídlště věteřovské skupiny (BA₃)

Závěrečný horizont osídlení ze starší doby bronzové dokládá v Hulíně velké sídlště věteřovské skupiny (VS), zabírající podstatnou část zkoumaného areálu (obr. 1). Jeho velikost lze odhadovat na několik hektarů. Doposud výzkum zachytil asi 50–60 typických kónických zásobních jam s bohatým obsahem keramických zlomků, či dokonce záměrně rozbitých nádob situovaných někdy od okraje až po dno jámy. Častou součástí výplně jsou kusy mazanice a někdy větší množství lastur říčních škeblí. Na dně jedné ze zásobních jam (obj. 46) se pod cca 20 cm vrstvou čisté sraše objevil hromadný pohřeb 5 jedinců (2 dospělí a 3 děti). Velmi dobře zachované skelety byly rituálně uloženy ve skrčené poloze. Čtyři z nich na pravém boku a dítě uprostřed na boku levém. Pohled všech směřoval více méně na J nebo V stranu. U jedné dětské kostry se našla drobná vlasová ozdoba. Pozoruhodné je zjištění, že každá z koster měla při lebce nebo v horní polovině trupu 1–2 lastury velevruba (obr. 12).

Obr. 12. Hulín 1. U Istodorka, 2004. Jáma věteřovské skupiny (č. 46) s hromadným pohřbem 5 jedinců. 1 vlasová ozdoba, 2 lastury velevruba.

na nedalekém sídlišti Hulín–Nivky, event. starší nález z Rajhradu, příp. jámu v Těšeticích–Kyjovicích (ČÍŽMAR *et al.* 1993). Z novějších výzkumů uvedeme situaci na sídlišti ŮK v Jelšovcích, kde ve 4 z 5 sídlištních objektů byly zachyceny hromadné pohřby s 5–9 jedinci (2x5, 1x6 a 1x9) mužského i ženského pohlaví různého stáří a dětí všech věkových kategorií (BÁTORA 2000, 471, Abb. 672). Nález není dosud souborně zpracován. Na otoman-ském sídlišti v Nižnej Myšli obsahoval objekt 308 celkem 5 pohřbených jedinců v několika vrstvách. Anomální zjištění na kostrách utvrzuje autory studie v přesvědčení, že se jedná o kulturní objekt s intencionálně usmrcenými jedinci (JAKAB – OLEXA – VLADAR 1999). U hromadných pohřbů se většinou uvažuje o příslušnicích jedné rodiny, kteří zahynuli nebo byli společně pohřbeni v důsledku nějaké blíže neznámé události. Tento fakt, poněkud narušený přítomností dvou dospělých – starších až starých mužů, se budeme v Hulíně snažit potvrdit nebo vyvrátit podrobným archeogenetickým výzkumem pomocí aDNA analýzy. Lidskou kostru v Hulíně obsahoval také sousední objekt 45 a jáma č. 296 zcela na opačném konci naleziště.

Závěr

Dosavadní předstihový záchranný archeologický výzkum u Hulína přinesl neobyčejně zajímavé a bohaté doklady osídlení z průběhu celé starší doby bronzové včetně zcela mimořádných skutečností, jako je např. kompletní sídelní areál nitranské kultury – první na Moravě, zvláštní tvary keramiky ŮK (mísa na nožkách), výjimečnou sérii patrně měděných prstenů, mimo jiné z dutých trubiček, s otisky negativu lidské kůže, dochování organických, částečně zmineralizovaných vláken ze zvířecích chlupů nebo kousku kožesíny, hromadný pohřeb 5 jedinců ukrytý pod vrstvou sraše apod.

Starobronzové osídlení v Hulíně lze předběžně rámcově členit do tří časových horizontů:

- BA₀ – BA₁ sídlště a pohřebiště (starší) nitranské kultury, (zárodek další skupiny – H 20 ?)
- BA₂ pohřebiště klasické ŮK
- BA₃ sídlště věteřovské skupiny

Nejedná se přitom o sídelní kontinuitu, neboť výzkum nezachytil jasné doklady mladších fází NK, příp. starší ŮK, stejně jako není jasné jaké fázi bude náležet velké sídlště VS. Jelikož se veškerý materiál nachází ve stadiu laboratorního zpracování, musí mít naše postřehy či pozorování nutně jen omezenou platnost a nelze z nich činit žádné předčasné závěry. Výzkum lokality bude v roce 2005 pokračovat a může přinést řadu nových zjištění, materiálů i podnětů k zamyšlení. Tím spíše, že se zde naskytla možnost načat přes zimu plochu výzkumu „uležet“ a podívat se na celou problematiku znovu a jinýma očima.

Literatura

- BÁTORA, J. 2000: Das Gräberfeld von Jelšovce / Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken. *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* Bd 16, Kiel.
- ČIŽMĀR, Z. – DOČKALOVÁ, M. – GREGEROVÁ, M. – KAZDOVÁ, E. – KOŠTUŘÍK, P. – MRÁZEK, I. – PROCHÁZKOVÁ, P. 1993: Unikátní nález hromadného pohřbu v sídlištní jámě ze starší doby bronzové v Těšetících–Kyjovicích, okr. Znojmo, SPFFBU E 38, 15–57.
- HUNDT, H.–J. 1958: Katalog Straubing 1. Die Funde der Glockenbecher und der Straubinger Kultur. *MBV* 11, Kallmünz.
- CHROPOVSKÝ, B. 1960: Pohřebisko ze starší doby bronzové vo Vel'kom Grobe. In: Chropovský, B./Dušek, M./Polla, B.: Pohřebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku. Bratislava, 11–136.
- JAKAB, J. – OLEXA, L. – VLADĀR, J. 1999: Ein Kultobjekt der Otomani–Kultur in Nižná Myšľa, *Slov. Arch.* 47, 91–127.
- KADROW, S. – MACHNIK, J. 1997: Kultura mierzanowicka. *Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny*. Kraków.
- KADROW, S. – PEŠKA, J. 1999: Älteste frühbronzezeitliche Siedlungen in Mähren und der Anfang des Epischnurkeramischen karpatenländischen Kulturkreises. In: Bátora, J. – Peška, J. (Hrsg.): Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei, *Archaeologica Slovaca Monographiae*, T. 1, Nitra, 33–40.
- KADROW, S. – PEŠKA, J. – VITULA, P. 2000: Siedlung des Epischnurkeramischen karpatenländischen Kulturkreises in Příkladice in Mähren. In: Kadrow, S. (ed.): *A Turning of Ages. Jubilee Book Dedicated to Professor Jan Machnik on his 70th Anniversary*. Kraków, 301–312.
- KRAHULETZ, J. 1908: Bronzedepotfund in Neudorf bei Staatz (N.–Ö.), *Jahrb. f. Altde.* 2, 220–222.
- LAUERMANN, E. 2003: Studien zur Aunjetitzer–Kultur im nördlichen Niederösterreich. Bonn.
- LORENCOVÁ, A. – BENEŠ, J. – PODBORSKÝ, V. 1987: Únětické pohřebiště v Těšetících–Vínohradech, Těšetice–Kyjovice 3, Brno.
- NEUGEBAUER, J.–W. 1977: Böheimkirchen. Monographie des namengebenden Fundortes der Böheimkirchnergruppe der Věteřov–Kultur, *ArchA* 58, 5–75.
- NEUGEBAUER, J.–W. 1994: Bronzezeit in Ostösterreich. *St. Pölten – Wien*.
- NEUGEBAUER, J. W. – NEUGEBAUER, CH. 1997: Franzhausen. Das frühbronzezeitliche Gräberfeld I, *FÖMat* A 5, Wien.
- OLEXA, L. 2003: Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej. *Archeologické pamätníky Slovenska*. Košice.
- ONDRÁČEK, J. 1961: K chronologickému zařazení manžetovitých náramků bořitického typu, *Slov. Arch.* 9, 49–68.
- ONDRÁČEK, J. 1962: Únětické pohřebiště u Rebešovic na Moravě, *Sborník Československé Společnosti Arch.* 2, 5–100.
- ONDRÁČEK, J. – STUCHLÍKOVÁ, J. 1988: Sídliště v Budkovicích a jeho postavení v rámci věteřovské skupiny, *Pam. Arch.* 79, 5–37.
- ONDRÁČEK, J. – ŠEBELA, L. 1985: Pohřebiště nitranské skupiny v Holešově (katalog nálezů). *Stud. Muz. Kroměříž '85*. Kroměříž.
- PAVŮK, J. 1981: Die ersten Siedlungsfunde der Gruppe Chloupice–Veselá aus der Slowakei, *Slov. Arch.*, 29, 163–176.
- PÁSTOR, J. 1978: Čaňa a Valaľky – pohrebiská zo staršej doby bronzovej. *Košice. RUCKDESCHL, W.* 1978: Die frühbronzezeitlichen Gräber Südbayerns. *Antiquitas* 2, Bonn.
- STUCHLÍK, S. 1987: Únětické pohřebiště v Mušově, *Stud. Arch. Ústavu ČSAV Brno* 14, Praha.
- STUCHLÍK, S. 1993: Únětická kultura. In: Podborský, V. a kol.: *Pravěké dějiny Moravy*, 238–257.
- STUCHLÍK, S. 2004: Keramika z Prasklic a mísy na nožkách v únětické kultuře. In: Bátora, J. – Furrmánek, V. – Veliáčik, L. (Hrsg.): *Ein üsse und Kontakte alturopäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag*. *Archaeologica Slovaca Monographiae* T. 6, Nitra, 151–158.
- STUCHLÍK, S. – STUCHLÍKOVÁ, J. 1996: Pravěká pohřebiště v Moravské Nové Vsi – Hruškách, *Stud. Arch. Ústavu AV ČR v Brně* 16, Brno.
- STUCHLÍKOVÁ, J. – STUCHLÍK, S. – STLOUKAL, M. 1985: Ein Věteřov–Massenbegräbnis aus Velké Pavlovce, *Anthropologie* 23, 51–68.
- STUCHLÍKOVÁ, J. – SMID, M. 1990: Objekt únětické kultury ze Slatinek, *Pam. Arch.* 81, 17–27.
- TIHELKA, K. 1953: Moravská únětická pohřebiště, *Pam. Arch.* 44, 229–328.
- TIHELKA, K. 1960: Moravský věteřovský typ, *Pam. Arch.* 51, 27–135.
- TOČÍK, A. 1964: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava.
- TOČÍK, A. 1978–81: Nitrianský Hrádok–Zámeček, *Bez. Nové Zámky: Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Mađarovce Kultur*. *Mat. Arch. Slovaca* 3, Nitra.
- TOČÍK, A. 1979: Výčapy–Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. *Mat. Arch. Slovaca* 1, Nitra.

Summary:

Early Bronze Settlements and Burial Sites in Hulín — U Isidorka Tomáš Berkovec – Jaroslav Peška

On an area of about 6 ha a rescue archaeological research on site *Hulín 1* – U Isidorka ascertained over 300 settlement features and 42 skeleton graves from several prehistoric periods (a burial site of the Corded Ware culture, a small settlement of the Bell Beaker culture, two burial sites and two settlements of the Early Bronze Age, La Tène graves, or a production area from the La Tène and Silesian Culture yet uncovered). The site is actually a large hillock on the left–bank inundation of the Morava River in an altitude between 192–196 m above sea level (fig. 1).

It also presented an exceptional opportunity to excavate a complete settlement of the Nitra culture (NK) with more than ten sunken tapered reserve pits with rich pottery and paleozoological objects with analogies to the entire area of Epi–Corded Ware Carpathian complex (EPKK) (KADROW – MACHNIK 1997; PAVŮK 1981; KADROW – PEŠKA – VITULA 2000). The burial

site comprises a southern group of 16 – 17 graves W–E oriented, which was most likely investigated in its entirety (figs. 2 and 4). A very poor equipment of grave goods (most graves without gifts) – pottery, chipped industry and metal tubes – classifies the site as from the earlier NK phase (EPKK II: KADROW – PEŠKA 1999). The core of the next group could be grave H20 of the same age situated 190 m NNW (fig.6).

The northern group of graves (12) is located in the distance of 165 m NNW (figs. 2 and 7) and belongs to the classic phase of the Únětice culture (UK). The „Epi–Corded Ware“ burial rite can still be observed: W–E (E W) orientation, positions on the right or left hip. Less sunken (0.20 – 0.40 m) and not very rich graves (pottery, amber beads, bracelet) did not show traces of theft. However, this did not apply to three dominant and deepest graves of the site (H 31: 2.30 m, H 32: 1.60 m, H 38: 1.20 m) where secondary interference had always been directed at the upper part of the body (figs 9–11). Besides pottery (juglets, bowls, jugs), the graves contained a rich assemblage of metal weapons and jewels (an axe, a spear tip with residues of wood – conifer – in a socket, double–wire hair decorations, metal tubes, a metal headband). An exceptional find is a series of 6 copper (?) spiral rings made from wire or double wire (Noppenring), at strap and in two cases even from a hollow tube (!), a scarce find in Moravia. Parallels can be found particularly in the Slovak UK including the Hurbanovo group (Veľký Grob, Pata, Hurbanovo, Bajč: CHROPOVSKÝ 1960, 24–25 Taf. XI:10–15,17; TOČÍK 1979, 234, 235, 248, Taf. LXXXIX:6,13; XCVI:3; information of I. Čebeň), or very rarely in Moravia (Trstěnice) or in a hoard in Neudorf bei Staatz in Lower Austria (ONDRÁČEK 1961; KRAHULETZ 1908). The centre of occurrence seems to be the area of the central and upper Danubian region, in particular the Unterwöbling (Franzhausen I) cultural group and the Straubing culture (Straubing–Ziegelei Jungmeier, Straubing–Ziegelei Ortler, Straubing–Alburger Hochweg, Haberskirch hoard: HUNDT 1958, 27–29, Taf. 9, 11–15; RUCKDESCHIEL 1978, 36–37,53, 148–149, 138–141, Taf. 9:3,4;15:6;27:6;40:8–12;41:42:1–4).

The uniqueness of the Hulin set is also increased by the fact that on most rings – on both their outer and inner sides – residues of human skin, or their negatives, were discovered (see PEŠKA *et al.* in this issue). Similar finds were observed on metal jewels in Trstěnice. Also a very original find is a relic of animal skin (perhaps a piece of derma and mineralised hairs) in male grave H31, preserved near ring 1 only due to the depth of the grave and its surroundings (a clay layer).

The final horizon of the Hulin settlement comprises a large settlement of the Věteřov group rich in finds (so far about 50–60 reserve pits). On the bottom of feature 46 under a layer of pure loess five skeletons in ritual bent positions (fig.12) were found. It is two elderly men (40–45, 50–60 years) and three children (8 –12 years) with analogies in Moravia of the Early Bronze

Age (Velké Pavlovice, Rajhrad, Hulin – Nivky, Těšetice–Kyjovice), SW (Ješovce) and also in Eastern Slovakia of the same period (Nižná Myšľa) (STUČHLÍKOVÁ – STUČHLÍK – STLOUKAL 1985; ČÍZMÁŘ *et al.* 1993; BATORA 2000, 471, Abb. 672; JAKAB – OLEXA – VLADÁŘ 1999) and other sites too.

The research in Hulin discovered three non–continuous time horizons of settlements of the Early Bronze Age:

- BA₀ – BA₁ NK settlement (H 20 a core of another group?)
- BA₂ Burial site of classic UK
- BA₃ Věteřov group settlement

The research will continue in 2005.

Captions:

- Fig. 1. Hulin 1, U Isidorka, 2004. An aerial view of the site with marked areas from the Early Bronze Age.
- Fig. 2. Hulin 1, U Isidorka, 2004. A part of the complete plan with both burial sites.
- Fig. 3. Hulin 1, U Isidorka, 2004. The settlement of the Nitra culture. Selection of goods from features 165 (1–2) and 187 (3).
- Fig. 4. Hulin 1, U Isidorka, 2004. The complete plan of the southern group of graves of the Corded Ware culture and Nitra culture.
- Fig. 5. Hulin 1, U Isidorka, 2004. H 22 grave goods of the Nitra culture. 1–3,5,6 chipped industry; 4,7 silicid arrows.
- Fig. 6. Hulin 1, U Isidorka, 2004. H 20 grave goods of the Nitra culture. 1 pottery, 2 a silicid arrow.
- Fig. 7. Hulin 1, U Isidorka, 2004. The complete plan of the northern group of graves of the Corded Ware culture (H 7), Nitra culture (H 20) and Únětice culture. Location of feature 46 of the Věteřov group.
- Fig. 8. Hulin 1, U Isidorka, 2004. H 4 grave goods of the Únětice culture with amber beads.
- Fig. 9. Hulin 1, U Isidorka, 2004. H 31 grave goods of the Únětice culture. 1 a spear tip, 2 an axe, 3 two rings, 4 a bone awl, 5 a stick, 6 a bowl, 7 animal bones.
- Fig. 10. Hulin 1, U Isidorka, 2004. H 32 grave goods of the Únětice culture. 1 a ring, 2 a juglet, 3 spirals.
- Fig. 11. Hulin 1, U Isidorka, 2004. H 32 grave goods of the Únětice culture. 1 a headband, 2 a juglet, 3 a bowl, 4 a tube, 5 hair decorations, 6 a hair decoration, 7 lamellas, 8 a hair decoration, 9 lamellas, 10 a pin, 11 a ring, 12–13 rings, 14 metal tubes, 15 a bone awl, 16 a jug.
- Fig. 12. Hulin 1, U Isidorka, 2004. A pit of the Věteřov group (no.46) with collective burial of five people. 1 a hair decoration, 2 unio shells.